

Alenka Šivic-Dular

ŽIVLJENJE IN DELO RAJKA NAHTIGALA

Predavanje v organizaciji Kulturnega društva Severin Šali ob izročitvi posmrtna maske
Rajka Nahtigala Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto (Novo mesto, 6. junija 2017)

Akad. prof. dr. Rajko Nahtigal pri svoji delovni mizi v Seminarju slovanske
filologije.

Rajko Nahtigal (*14. 4. 1877, Novo mesto – †29. 3. 1958, Ljubljana) je osnovno šolo in dva razreda gimnazije obiskoval v Novem mestu, naslednjih 6 razredov pa je dokončal v Ljubljani (1889–1895). Že v gimnaziji ga je začelo zanimati jezikoslovje, še posebej fonetika, stara cerkvena slovanščina in indoevropska primerjalna slovnica. Na Univerzi na Dunaju je študiral klasično filologijo, slovansko filologijo in indoevropistiko pri znamenitih profesorjih, kot so bili Vatroslav Jagić (1838–1923), Konstantin Jozef Jireček (1854–1918), Vacláv Vondrák (1859–1925) in Rudolf Meringer (1859–1931). Po dokončanem študiju (1900) je bil promoviran v doktorja (1901). Med dvoletnim študijskim bivanjem v Rusiji (Moskva, Peterburg) je raziskoval in izpisoval po arhivih, sodeloval pri ustanovitvi Moskovske dialektološke komisije in se seznanil z znamenitimi ruskimi profesorji, kot so F. F. Fortunatov, Fedor Evgenjevič Korš in Roman Brandt. Po vrnitvi na Dunaj je kot profesor ruskega jezika nasledil Matijo Murka na javnem Zavodu za vzhodne jezike (1902), nato postal docent za ruski jezik na eksportni akademiji (1903–1913) in lektor ruskega jezika v seminarju za zgodovino vzhodne Evrope ter v seminarju za slovansko filologijo (1911–1913). Nato je na graški univerzi postal izredni profesor za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski jezik in literaturo (1913), kasneje pa prav tam tudi redni profesor in vodja slavističnega seminarja (1917). V graškem obdobju je na povabilo odpotoval na večmesečno študijsko potovanje v Albanijo (1917). Ob koncu prve svetovne vojne se je dejavno vključil v organizacijske priprave na ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani in poleti 1919 med prvimi prejel imenovanje za rednega profesorja slovanske filologije in na novoustanovljeni slovenski univerzi kmalu ustanovil Seminar za slovansko filologijo, ki ga vodil do odhoda v pokoj 1. februarja 1953. Več let je honorarno predaval starocerkvenoslovanski jezik in glagolico tudi na Teološki fakulteti v Ljubljani. Rajko Nahtigal je bil dvakrat dekan Filozofske fakultete (1919–1920, 1934–1935) in rektor Univerze v Ljubljani (1927–1928).

Rajko Nahtigal je bil med pobudniki in ustanovitelji Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani (1921–), ki mu je v razdobju 1921–1939 tudi predsedoval, in Akademije znanosti in umetnosti, ki se je kasneje preimenovala v Slovenska akademija znanosti in umetnosti, in postal najprej njen redni član (1938), nato tudi njen prvi predsednik (1939–1942). Postal je tudi predsednik novoustanovljenega Slavističnega društva (1935–1937), kasnejšega Slavističnega društva Slovenije. Zasluge ima tudi za načrtovanje in ustanavljanje slovenskega znanstvenega tiska (tj. časopisov in zbirk), kot sta *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* in *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede*; v njih je sodeloval kot urednik, bil pa je tudi v uredništvu *Južnoslovanskega filologa* in po drugi svetovni vojni ustanovljene *Slavistične revije*.

Za znanstvene zasluge je bil imenovan za dopisnega člana Slovanskega ústava v Pragi (1929), Srbske kraljevske akademije v Beogradu (1930), Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu -(1931) in za častnega člana Slavističnega društva (1937).

Nazivi za leta 1919 ustanovljeno središče za slavistične študije na Filozofski fakulteti UL: Seminar za slovansko filologijo (1919– september 1937) → Inštitut za slovansko filologijo (september 1937–1959) → Seminar za slovansko filologijo (1959–januar 1961) → Oddelek za slovanske jezike in književnosti (januar 1961–2002) → Oddelek za slovenistiko (2002–) in Oddelek za slavistiko (2002–).

Deželni dvorec – sedež novoustanovljene Univerze v Ljubljani 1919.

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Sedeži leta 1919 ustanovljenega središča za slavistične študije na Filozofski fakulteti UL: Novoustanovljeni Seminar za slovansko filologijo je v razdobju 1919–1941 domoval v stavbi nekdanjega kranjskega Deželnega dvorca, ki je bil močno poškodovan v velikonočnem potresu (1895) in nato obnovljen (1903). Prostori so se nahajali v skrajnem zadnjem desnem vogalu drugega nadstropja osrednjega poslopja; osrednji prostor je predstavljala seminarska soba, ki gleda na današnjo Peternelovo ulico (na jugu), dve profesorski sobi, ki sta gledali na današnjo Vegovo ulico (na zahodu), hodnik in nekaj prostorov, ki so jih uporabljali slušatelji več študijskih smeri. V razdobju 1941–1960 je slavistika domovala v prostorih Narodne in univerzitetne knjižnice. Selitve na novo lokacijo se je slavist Vlado Novak spominjal takole: »ko je prof. Ramovšu in Kidriču uspelo doseči, da italijanski vojaški štab ni zasedel pravkar zgrajenega in še ne naseljenega poslopja univerzitetne knjižnice, ampak se je vselil v kazinsko poslopje na Kongresnem trgu, smo študentje slavisti kar na ročnih vozičkih preselili knjižnico in opremo Inštituta za slovansko filologijo v pritličje univerzitetne knjižnice« (Prim. France Pibernik: *Ogledalo sanj Jožeta Udoviča*, Celje 1999, str. 21–24). V razdobju 1960–2002 domuje Oddelek za slovanske jezike in književnosti v drugem nadstropju Filozofske fakultete UL (Aškerčeva cesta, Ljubljana). Po razcepitvi oddelka v dva nova oddelka (2002–), in sicer na Oddelek za slovenistiko in Oddelek za slavistiko, sta obe smeri ostajala na isti lokaciji, s tem, da je Oddelek za slavistiko novoustanovljeni študij zahodnoslovanskih jezikov in književnosti prenesel v stavbni kompleks nekdanje Tobačne tovarne v Ljubljani.

ZNANSTVENA DEJAVNOST RAJKA NAHTIGALA

Izhajajoč iz bibliografije Rajka Nahtigala se raziskovalna problematika podaja po tematskih področjih. Takšno predstavitev upravičuje predvsem dejstvo, da se je rad vračal v tematsko bližino že raziskovanih vprašanj in svoje raziskovanje širil v obliki spirale. Podajanje glede na kronologijo objav pa bi omogočilo

podrobnejši vpogled v sosledje obravnavanih znanstvenih vprašanj, pa tudi v notranjo rast in zorenje njegove znanstvene in človeške osebnosti.

Po bibliografski evidenci je R. Nahtigal objavil 87 enot razprav, člankov, ocen, priložnostnih zapisov in osem publikacij (v desetih knjigah). Po znanstveni orientaciji je (bil) Rajko Nahtigal v prvi vrsti slavist filolog, paleoslavist, rusist, slovanski primerjalni jezikoslovec in zgodovinar slovanske filologije, sodobniki pa so opazili tudi njegov albanistični prispevek.

1. ALBANISTIKA

Temeljna literatura:

- Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache*. Graz 1917. VI + 29.
- Die Bildung der Possivpronomina im Albanischen und ihre bisherige falsche Auffassung*. Posta e Shqypniës I, Nr. 41, fol. 3–4, Shkodra 1917).
- O elbasanskem pismu in pismenstvu na njem*. Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju I (1923): 160–195.
- Luk. XV₁₁₋₃₂ v prevodu bratov Anastasija in Spyridona Tselio iz Argyrokastra. Iz Kopitarjeve delavnice. Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju II (1924): 89–106.

Nahtigalovo albanistično udejstvovanje je bilo priložnostno in bolj epizoda v njegovem delu (1908–1923). Začelo se je s sodelovanjem pri albanski slovnici Gj. Pekmezija (1908), v katero so vtكاني Nahtigalovi teoretični pogledi na knjižni jezik in zaradi česar je bil deležen priznanja. Zaradi tega ugleda ga je albanska Literarna komisija iz Skadra povabila na študijski obisk v Albanijo (1917), kjer na bi na mestu samem skušal utemeljiti knjižno (normirano) fonetično in morfološko obliko besed v tistih primerih, ki se v narečju Elbasana in okolice pojavljajo kot dvojnice v severni (gegski) in južni (toskovski) narečni obliki, in jo uskladil z rabo v spisih Konstantina Kristoferidija, ki je pisal v elbasanskem narečju albanskega jezika. Svoje študijske ugotovitve je objavil v zaključnem

poročilu *Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache* (Graz 1917), v katerem je predlagal tudi grafično reformo.

2.1 SLOVANSKA FILOLOGIJA

Rajka Nahtigala se je že v gimnaziji nadpovprečno zanimal za paleoslavistiko in slovansko filologijo, aktiven je bil tudi kot študent. Že v študentskih letih je objavil prvo tehtno oceno knjige L. K. Goetza o slovanskih apostolih (AslPh 1897), v Seminarju za slovansko filologijo je opravljal naloge bibliotekarja (1898–1900) in izstopal tudi v seminarju (npr. predaval je o vzročni zvezi med slovenskim naglasom in kakovostjo slovenskih samoglasnikov, pravilnost te ideje je kasneje dokazal Fran Ramovš z briljantno rekonstrukcijo razvoja vokalnega sistema). Nahtigal je doktoriral pri Vatroslavu Jagiću, enem največjih slovanskih filologov, z razpravo *Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Besěda trehъ svjatitelej* (1901). Svoje vseživljensko zanimanje za filologijo in njeno temeljito poznavanje je strnil v delu *Uvod v slovansko filologijo* (Univerza v Ljubljani. Ljubljana 1949, 119 str.), ki vsebuje »kratek historični pregled in pretres dosedanjih orisov zgodovine slovanske filologije in njenih definicij z metodološkim ekskurzom« (str. 5–51). V knjigi zavzemajo osrednje mesto opombe (53–114), pri čemer obseg 158 opomb dvakrat presega obseg osnovnega besedila, in bogata področna bibliografija, ki je tudi odličen vodnik v slovanske študije.

Temeljna literatura:

–*Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Besěda trehъ svjatitelej*. (Archiv für slavische Philologie XXIII (1901): 1–95, XXIV (1902): 321–408).

–*Freisingensia I–IV (1915–1924): Doneski k razlagi jezika brižinskih spomenikov*:

- Freisingensia I. V uzmazi – v uzmaztve. (Časopis za zgodovino in narodopisje XII (1915): 1–12).
- Freisingensia II. Zastopniki prvotnih slovanskih nosnih samoglasnikov v Brižinskih spomenikih. (Časopis za zgodovino in narodopisje XII (1915): 77–122).
- Dodatek k Freisingensia II. (Časopis za zgodovino in narodopisje XII (1915): 155–156).
- Freisingensia III. Važnost latinskega dela brižinskega kodeksa in njegovih pripiskov za vprašanja o postanku in domovini slovenskih odlomkov. (Časopis za jezik, književnost in zgodovino I (1918): 1–63.)
- Freisingensia IV. Programatične i. dr. opazke h Kosovi razpravi o fresinških spomenikih. Dodatek k moji razpravi Freisingensia III. (Časopis za jezik, književnost in zgodovino IV (1924): 171–184).

–*Doneski k vprašanju o postanku glagolice*. (Razprave Društva za humanistične vede I (1923): 135–178).

–*Starocerkvenoslovanski evhologij*. (Razprave Društva za humanistične vede II (1925), str. 221–288). S tabelo glagolskih znakov.

–*Starocerkvenoslovanske študije*. (Razprave Društva za humanistične vede 15, Filol.-lingv. odsek 3, Ljubljana 1936, 77 str.).

–*Euchologium Sinaiticum*. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. I. del. Fotografski posnetek. Ljubljana 1941, str. XXVI in posnetki 1a – 106b ter 1a – IIIb. Izdala Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. Dela 1.

–*Euchologium Sinaiticum*. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. II. del. Tekst s komentarjem in prilogo posnetka prvega lista odlomka sinajskega služebnika. Ljubljana 1942, str. LXXII + 423. Izdala Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. Dela 2.

–*Rekonstrukcija treh starocerkvenoslovanskih izvirnih pesnitev*. Razprave Akademije znanosti in umetnosti I (1942); 43–155.

–*Jerneja Kopitarja spisov II. del*. Srednja doba. Doba sodelovanja v *Jahrbücher der Literatur 1818–1824*. 1. knjiga 1818–1824. Ljubljana 1944. str. XXIX + 443. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.

–*Jerneja Kopitarja spisov II. del . 2. knjiga 1825–1834.* Ljubljana 1945, str. VI+418.

–*Nekaj pripomb k pretresu Hrabrovega spisa o azbuki Konstantina – Cirila.* SR 1 (1948): 5–18.

–*Uvod v slovansko filologijo.* Univerza v Ljubljani. Ljubljana 1949, Str. 119.

–*Otъчьскы кѣнигы .* (Žitje Metodovo, pogl. XV.). SAZU, Razprave razreda za filološke in literarne vede I. Ljubljana 1950: 1–24.

V doktorski disertaciji *Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Besēda trehъ svjatitelej* (objavljena 1901, 1902) se ukvarja z motiviko in jezikom apokrifnih besedil iz ruskih rokopisov 17. stol., ki se uvrščajo v zvrst »vprašanj in odgovorov« in za katera je značilna močno spreminjanje jezikovne strukture. Besedila predstavljajo ljudsko enciklopedijo poučnih in raznorodnih vsebin (tj. apokrifno-bibličnih, kozmogoničnih, eksegetičnih, alegoričnih, eshatoloških in drugih) in so po Nahtigalovih ugotovitvah prek južnoslovanskih besedilnih ustreznic povezana z literarno zvrstjo »vprašanj in odgovorov«, katerih grški izvirniki segajo do cerkvenih očetov 4. stol. (tj. Basilija Velikega, Gregorja Teologa in Janeza Zlatousta). Besedila je razvrstil v tematske skupine (tj. α »Arten von Adamsfragen«; β »neutestamentlich und moral-exegetische Fragen, genannt Ispravlenie o novom zavēte«; γ »20 vprašanj po grškem originalu«; δ »das echte Gespräch der drei Heiligen« itd.) in jih povezal z grškimi preodnimi viri; izvirnike je večkrat mogoče ugotoviti zanesljivo (besedila tipa δ^2) ali pa jih ugotoviti z visoko verjetnostjo (del besedil tipa δ^1 , β , α^1 – α^2). Čas nastanka prevodov po Nahtigalu ni popolnoma jasen, vendar je po starosti rokopisov posredno mogoče sklepati, da je del prevodov iz skupine δ^2 nastal v 12.-13. stol., ostali pa v 14.-15. stol. Kot zakonitost pa Nahtigal ugotavlja, da se besedila praviloma toliko bolj spreminjajo, kolikor bolj se oddaljujejo od prevodnega vira: namreč različni (kasnejši) vrivki spreminjajo prvotno besedilo, vsako tako

sprememnjeno besedilo pa lahko postaja izhodišče za nastanek novega (mlajšega) besedila.

Freisingensia I. –IV: Nahtigal je zaslužen, da je s svojimi z razpravami v razdobju 1915–1924 obnovil zanimanje za brižinske spomenike in spodbujal k njihovemu poglobljenemu in času primernemu preučevanju. V tem smislu je tudi sam pokazal nove metodološke pristope, ki omogočajo zanesljivejšo določitev časa in prostora njihovega nastanka.

V *Freisingensia I* (1915¹) osvetljuje pomen in etimologijo temnih in redkih besed v brižinskih spomenikih, in sicer v *uzmazi* in v *uzmaztve* (BS I₁₅ : *v uzmazi, ili v ziniſtve*; BS III₃₆ : *v znicifve, v lakomstve, v lihojedeni, v lihopiti, v uzmaztve i vsem lihodjani*). Pomensko se besedama skuša približati z analizo kontekstov, kolokacij in besednih formul v primerljivih spovednih molitvah, tudi tistih iz Sinajskega evhologija, za katerega je bil Nahtigal prepričan, da je z Brižinskimi spomeniki povezan prek skupnega vira. Pomensko primerno in etimološko verjetno izhodišče vidi v navezavi na koren *smag- 'goreti, želeti, poželenje imeti', ki je znan iz sln., prim. dial. (Ptujsko polje) *smagati, posmagati* v pomenih 'futuere' (pomensko povezljivim s 'fornicari') in 'bežati, pri tem pa nemirno sem in tje skakati', *smaga* *'Hitze' (prim. *smago imeti* (pri pretepu) 'priti v škripce, da je treba ubežati, prevzeti se strahu'; *tan de* (=tam bude) *drüga smaga* 'tam bo še huje, boš še v večji stiski') in *prismégniti* 'prismoditi se' (o rastlinah) (okolica Brežic).

Freisingensia II (1915²): Po statistični analizi zapisov za psl. nosnik *o* v BS in refleksov v južnoslovanskih narečjih Nahtigal ugotavlja, da med vsemi narečji od ogrske in kajkavske slovenščine prek štajerskega in kranjskega samo junsko (tj. podjunsko) še izkazuje nosnike in da so jih v času nastanka spomenikov morali poznati še vsi koroški govori. To je bil razlog, da je Nahtigal nastanek Brižinskih spomenikov umeščal v vsa tri koroška narečja (medtem ko V. Oblak njihov nastanek veže samo na ziljsko narečje).

V razpravi *Freisingensia III* (1918) Nahtigal ni iskal odgovorov na vprašanje, kje in v kakšnih zgodovinskih okoliščinah so Brižinski spomeniki nastali, samo v

deloma izčrpanih jezikoslovnih in paleografskih analizah, ampak v vsebinski analizi latinsko pisanega kodeksa, ki obsega 169 listov, v katerega so vključeni tudi brižinski spomeniki. Nahtigal je opozoril na vsebinsko naravo kodeksa, ki ga sestavljajo del I: sermones – homiliae – praefationes, in del II: benedictiones – ordines (tj. del I je kot nekakšen Glagolita Clozianus, del II pa kot nekakšen glagolski evhologij). – Kodeks se je prvotno nahajal v Freisingenu in da je moral tam tudi nastati, dokazuje uvrstitev govora o Mariji in prvem brižinskem škofu sv. Korbinijanu med sermones. – Ker kodeks vsebuje besedila (npr. excommunicationes) za opravila, ki so bila v pristojnosti škofa, ga je moral uporabljati brižinski škof. – Analiza kodeksa kaže, da so slovanski odlomki z latinskimi besedilom vsebinsko povezani. – Ker paleografska datacija kodeksa v 9.–12. stol. ne more odgovoriti na vprašanje, kateri izmed škofov si ga je dal sestaviti za svoje obrede, je R. Nahtigal analiziral v kodeksu pripise s posestno-zgodovinsko vsebino za celotno škofijo Freising. Zaradi omembe: posestva »Gudago« s pripisom: quantum mihi pertinet«, »qui censum dederunt«, ljudi nekega Liutulfa v dolini Aniže idr., je mogoče misliti na škofa Abrahama (957–993), ki mu je cesar Oton I. leta 972 daroval posestvo »Gudago« (in da »mihi« odgovarja besedam »episcopi Abraham appellati« v listini). Škof Abraham je imenovan z imenom tudi v četrtem pripisku ob pričah zamenjave posestev med Abrahamom in Adalperonom, ki ga je zapisala ista roka kot brižinski spomenik I, in pripisa »qui censum dederunt«, kjer se enaka imena pojavljajo spet v listini okoli l. 975, s katero je škof Abraham menjal neka posestva z Ruodharijem.]. – Tudi drugi pripisi v kodeksu silijo k sklepu, da gre za Abrahamovo dobo. – R. Nahtigal je v nadaljevanju listinsko podkrepil Abrahamove težnje po širitvi slovenske posesti brižinskih škofov. Med pregnanstvom (974–983) je škof Abraham najbrž živel na Koroškem (prim. zamenjave posesti, darilo 42 cerkvenih knjig cerkvi na Otoku ob Vrbskem jezeru.). Iz teh dejstev je prof. Nahtigal utemeljeno tudi jezik brižinskih spomenikov povezoval z jezikom Slovencev na brižinskih cerkvenih posestvih v sredini in na severozahodnem delu Koroške«, kar je približno domneval že v Freisingensia II. (tj. »da imamo v njih neko sedanji rezijanščini in rožanščini sorodno narečje«). – V nadaljevanju prof. Nahtigal opozarja na povezavo med brižinskimi spomeniki in starocerkvenoslovanskimi

spovednimi molitvami (tj. homilijo sv. Klimenta) in starovisokonemško svetoemmeramsko spovedno molitvijo, kažoč na posestno razmerje brižinske cerkve do Kocljeve države, kjer je imela še več posestev regenburška cerkev, kamor je spadal samostan sv. Emmerama.«

V *Freisingensia IV* (1923) je Nahtigal je najprej povzel svoje ugotovitve iz *Freisingensia III* (npr. da je latinski del brižinskega kodeksa in pripiski v njem pomemben za nastanku, dobo nastanka in domovino brižinskih odlomkov; da latinski kodeks po vsebini dokazuje, da je služil samo brižinskemu škofu, brižinski odlomki BS za poslovanje med Slovenci; opozoril je na pomen »pisarskih rok«; posestno-zgodovinski podatki kažejo, da je kodeks tesno povezan z Abrahamovo dobo; ker je Abraham sodeloval v zaroti zoper Ota II., Nahtigal spodbuja k novemu raziskovanju dejavnosti škofa Abrama; 2. in 3. odlomek brižinskih spomenikov spadata še v Abrahamovo dobo, medtem ko 1. odlomek po vsebini in po »pisarski roki« bolj sodi k prvotnemu delu kodeksa, zato »ga je tedaj staviti po postanku gotovo tudi pred l. 972«; pobudnik in glavni redaktor kodeksa je bil škof Abraham, ki je cerkev na Otoku ob Vrbskem jezeru kot središču brižinskih koroških posesti 'bogato obdaroval s cerkvenim orodjem in knjigami', zato ga tudi Kos imenuje »ustanovitelja freisinško-koroškega posestnega stanja«; knjigo s slovenskimi odlomki je brižinski škof nedvomno uporabljal na Koroškem [in ne drugod, npr. v Panoniji, na škofjeloškem posestvu, ki ga je l. 973 Oto II. daroval Abram]; freisinška posest na Koroškem je ostala pod oglejskimi patriarhi, zato so brižinski škofje duhovnike samo predlagali). V *Freisingensia IV* je Nahtigal pisal tudi o naravi (nadvrstičnih) znamenj, ki da ne označujejo akcenta.

2.2 PALEOSLAVISTIKA

V glagolici napisana stran iz Sinajskega evhologija

V razpravi *Doneski k postanju glagolice* (1923) se obravnava pet vprašanj s področja glagolske paleografije, in sicer: 1. Črka 'pe' (str. 135-154), 2. Zmisel nekih negrških elementov v grškem delu glagolice (str. 154-166), 3. Dosedaj še

neomenjeni znaki za slovanske, po izvoru negrške glasove v glagolici (str. 166-170), **4.** Pripomnja k individualizaciji glagolske azbuke (str. 170-172) in **5.** h ѣ-тъ. Naj med temi predstavim prve tri:

Ad 1: Med glagolskima črkama □ 'w' [s številčno vrednostjo 700) in □ 'u' [s številčno vrednostjo 900)] se v rokopisu Hrabrove apologije slovanskih pismenk moskovske duhovne akademije omenja sicer neznana črka 'pé' (s prvotno številčno vrednostjo 800, ki jo kasneje prevzame □ 'št'). Nahtigal na podlagi bosensko-bogumilske knjižice iz 15. stol. (tam med □ 'w' in □ 'u' stoji črka □ = Φ) in pretežno cirilskega alfabeta (tam med 'w' in 'u' stoji 'pi') sklepa, da je bil v glagolico prevzet glas 'f', ki se podaja ali s črko □ (Kijeovski listki, Clozov zbornik, Marijinski kodeks, Sinajski evhologij Grškovičev odlomek) ali s črko Φ (makedonski listek, hrvaški glagolski spomeniki, praški odlomki) ali pa z obema črkama (Zografski kodeks).

Ad 2: Izhajajoč iz opozorila Jakoba Grimma glede dejstva, da je nekaj glagolskih črk obrnjeno v levo (kar kaže na povezavo s črkopisi (semitskimi), kjer je smer pisanja desno → levo), razpravlja Nahtigal o nastanku in rabi (treh) dubletnih glagolskih črk za *i*: Po tipu enotni črki □ – □ 'l' [s številčno vrednostjo =10] poleg □ 'u' [s številčno vrednostjo =20]) imata v spomenikih z najstarejšo grafično tradicijo različen pomen. Črka □ z enako številčno vrednostjo kot gr. ι se uporablja na začetku besede in po samoglasnikih in se skupaj s črko □ (morda sicer kasnejšo, a vsekakor že moravsko-panonsko), lahko izvaja iz črke grške minuskule ἰ (= □i). Drugače pa se črka □ izvaja iz hebrejsko-samaritanske pisave in ima glasovno vrednost i.

Ad 3: Nahtigal ugotavlja, da glagolskih črk za slov. glasove *b*, *ž*, *dz*, *č* (tj. za foneme, ki jih grščina ne pozna) ni mogoče izvajati iz grških črk ali ligatur, ampak iz drugih virov za glagolske črke, ki jih vidi v semitski hebrejsko-samaritanski pisavi, pa tudi v koptski, armenski, gruzinski itd. Konstantin se je dobro zavedal fonetične narave glasov, zato je tudi črkovne elemente za glagolsko pisavo iskal v pisavah za tiste jezike, ki poznajo s temi slovanskimi glasovi primerljive neslovanske.

Starocerkvenoslovanski evhologij (1925): Nahtigal je tri liste t.i. Sinajskega odlomka objavil na podlagi izdaje I. I. Sreznevskega (1866), analiziral pa je protislovne poglede na razmerje med odlomki in Sinajskim evhologijem, paleografske, grafične, slovnične (tj. fonetične, morfološke, sintaktične) in leksikalne značilnosti, in zgradbo prvotne knjige starocerkvenega evhologija. V pričujočem besedilu je Nahtigal dokazal, da glagolski Sinajski odlomek nedvomno pripada h glagolskemu kodeksu Sinajskega evhologija in da predstavlja celo njegov začetek.

Nahtigal v Starocerkvenoslovanskih študijah (1936) razpravlja o etimologiji redkih leksemov, zapisanih v glagolskih spomenikih (Kijevskih listkih, Glagolita Clozianus), izhajajoč iz njihovega pomena: **Въсждь** 'communio' (str. 5–20); **Рованиѡ** 'munera (oblata)' (str. 21–31); **Ротърѣга, подѣбѣга** in podobno 'uxor dimissa' v starocerkvenoslovanskih spomenikih (str. 31–53); Glagol. Cloz. I 140 **ѡлоуто** (dzěluto) (str. 53-61; Dodatki; Seznam najvažnejših besed (str. 62-63); Gekürzte deutsche Wiedergabe (str. 64-77).

== **Въсждь** 'communio' (Kijevski listki, tj. moravsko, panonsko) < stvn. wizzôd 'eucharistia' poleg stesl. комѣкати (balkansko) < lat. communicare (prim. bolg., mak. komka).

== **Рованиѡ** 'munera (oblata)' T mn. ž. sp. (Kijev. listki, tj. moravsko-panonsko) < *aravanī/*arvanī.

== **Ротърѣга** 'uxor dimissa': Nahtigal pri besedi ugotavlja dve fonetični obliki: (a) obliko *podѣbѣga (češ.-slš.), in (b) obliko *po-~~търѣ~~-ga (panonsko). Oblike tipa (b) zaradi štajjer. priimka Potpežnik (Potpeschnigg) in štajjer. potepiga (< -yga nam. -ѣga) Nahtigal etimološko povezuje s sln. glagolom po-~~tep~~-sti se, po-~~tep~~-ati se 'herum streichen, vagabundieren', oblike tipa (a) pa kot pa kot ljudskoetimološko naslonjeno na koren *bĕg-.

–*Euchologium Sinaiticum* . Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. I. del. Fotografski posnetek. Ljubljana 1941, str. XXVI in posnetki 1a – 106b ter 1a – IIIb. Izdala Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. Dela 1.

–*Euchologium Sinaiticum* . Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. II. del. Tekst s komentarjem in prilogo posnetka prvega lista odlomka sinajskega služebnika. Ljubljana 1942, str. LXXII + 423. Izdala Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. Dela 2.

Nahtigalova izdaja Sinajskega evhologija je sestavljena iz dveh knjig (dveh delov), načrtovan je bil tudi tretji del s študijo o kodeksu in jeziku kodeksa, ki pa ni bil realiziran.

Prvo knjigo (1941) sestavljajo: *Uvod* (str. IX–XXVI), fotografski posnetek (dveh) besedil *Eucholgium Sinaiticum* (1a/b–106a/b) in *Fragmentum liturgiarii Sinaiticum* (1a/b–IIIa/b). – **Drugo knjigo** (1942) sestavljajo *Predgovor* (str. V–XXVIII), *Kratice* (str. XXIX–XXXI), *Okrajšave v Sinajskem evhologiju* (str. XXXII–XLVI), *Seznam v knjigi navedenih publikacij* (str. XLVII–LXVI), *Kratice starocerkvenoslovanskih in cerkvenoslovanskih spomenikov* (str. LXVII–LXXII), cirilični prepis Evhologija s komentarji (str. 1–345), *Dostavki in popravki* (str. 347–382), *Seznam starocerkvenoslovanskih besed* (str. 383–402), *Predmetno kazalo* (str. 403–408), *Seznam biblijskih citatov* (str. 409–414), *Tiskovne pomote* (str. 415–417), *Vsebina* (str. 418–423), *Faksimile Fragmentum liturgiarii Sinaiticum 1a/b*.

Zgodovina izdaj spomenika: Pergamentni Sinajski evhologij je na podlagi lastnega prepisa (in fotografije ene strani) brez komentarjev prvi izdal Lavoslav Geitler v Zagrebu (1882). Po izidu Sinajskega psaltirja (1922) pa je novo izdajo, narejeno na podlagi fotografskih posnetkov V. N. Beneševiča, ki se niso ohranili, načrtoval S. Severjanov. Nahtigalova znanstvenokritična izdaja temelji na fotografskih posnetkih, ki jih je po posredništvu slovenskih profesorjev teologov Snoja in Slaviča posnel menih Joakim iz samostana sv. Katarine na Sinaju. V izdajo je Nahtigal vključil še faksimile glagolskega odlomka z mašno vsebino (t.i. Sinajskega odlomka), ki sta ga arhimandrit Porfirij Uspenskij in N.P. Krylov našla na Sinaju (1850) in prenesla v Rusijo (1853); Nahtigal je že let 1925 dokazal, da so ti trije glagolski listi integralni del evhologija oziroma začetek velike obredne knjige, maše po vzhodnem obredu.

Zgodovina nastanka spomenika: Glavni deli tega glagolskega molitvenika (molitvoslova), po vsebini obrednika z mnogimi obrednimi molitvami, datirajo že v moravsko-panonsko dobo; v sedanji obliki in z dodatki je bil prepisan nekje blizu Ohridskega jezera v 11. stol. Hranijo ga v samostanu sv. Katarine na Sinajski (Mojzesovi) gori na Sinajskem polotoku, v katerem je delovala tudi slovanska meniška skupnost (12.–14. stol.). Domneva se, da ga je na Sinaj skupaj

s podobnim glagolskim spomenikom (tj. psalterjem) najbrž zanesel kak makedonskoslovanski menih.

V razpravi Rekonstrukcija treh starocerkvenoslovanskih izvirnih pesnitev (1944) Nahtigal piše o malo znanem dejstvu, da so po bizantinskih vzorcih nastajale tudi izvirne starocerkvenoslovanske pesnitve; ohranili se niso njihovi izvirniki, pač pa njihovi (poznejši) cerkvenoslovanski prepisi, ki pa so pravopisno, glasovno, besedno in besedilno bolj ali manj spremenjeni ali celo skvarjeni. Vendar pa se je v ohranjenih prepisih ohranil otipljiv metrum (tj. dvanajsterec s cezuro po petem ali sedmem zlogu), ki je nastal iz bizantinskega jamskega trimera z dvanajstimi zlogi. Podrobno filološkokritično preučevanje s primerjavo celotne rokopisne ostaline je omogočilo rekonstrukcijo izvirnega besedila, kot je bilo napisano v najstarejši obliki starocerkvenoslovanskega jezika (tj. še z dosledno odprtimi zlogi, s fonetično vrednostjo obeh polglasnikov).

–*Jerneja Kopitarja spisov II. del Srednja doba. Doba sodelovanja v »Jahrbücher der Literatur« 1818–1824.* Ljubljana 1944, str. XXIX in 443. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.

–*Jerneja Kopitarja spisov II. del . 2. knjiga 1825–1834.* Ljubljana 1945, str. VI in 418.

3.RUSISTIKA

Temeljna literatura:

–*Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung. I. Substantiva auf Konsonanten.* Heidelberg 1922 VIII + 300 (Slavica VII).

–*Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči.* Državna založba Slovenije. V Ljubljani 1946, str. XXII in 270.

–*Staroruski ep Slovo o polku Igořevě*. SAZU. Ljubljana 1954, 136 str. – Prim. še: *Popravki k izdaji »Staroruski ep Slovo o polku Igořevě«*. Slavistična revija V-VII, 1954: 356-357.

Knjiga *Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung. I. Substantiva auf Konsonanten* (1922) je bila napisana že leta 1912, a je vojna zavrla njen izid. Nahtigal na obsežnem korpusu samostalnikov podaja ruske akcentske vzorce samostalnikov, pri tem pa upošteva njihovo zložnost (tj. eno-, dvo- in večzložnost samostalnikov) in besedotvorno sestavo.

RUSKI JEZIK
V POLJUDNOZNAKSTVENI LUČI

Priloga
k knjigi prof. dr. RUDOLFA OBERHAUSA
RUSKI JEZIK V POLJUDNOZNAKSTVENI LUČI

V LJUBLJANI
1946

Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči (1946) predstavlja pisne značilnosti in strukturo ruskega jezika po slovničnih ravninah ter njegov zgodovinski razvoj.

ИРОИЧЕСКАЯ ПѢСНЬ
О
ПОХОДѢ НА ПОЛОВЦОВЪ
УДѢЛЬНАГО КНЯЗЯ НОВАГОРОДА-СѢВЕРСКАГО
ИГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА,

ИЗДАНА
СТАРИННЫМЪ РУССКИМЪ ЯЗЫКОМЪ
ВЪ ИСХОДѢ XII СТОЛѢТІА
сѣ переложеніемъ на употребляемое нынѣ нарѣчіе.

МОСКВА
ВЪ СЕВАНСКОЙ ТИПОГРАФІИ,
1800.

Slovo o polku Igořevě (1954) je znanstvenokritična filološka izdaja staroruskega epa, ki datira v 12. stoletje in je prirejena po prvi izdaji l. 1800. Vsebuje štiri vzporedne stolpce: besedilo prve izdaje, starorusko rekonstrukcijo besedila, transkripcijo, dobessedni prevod v slovenščino. Na koncu je dodan (jezikoslovni in stvarni) komentar k besedilu in popolni slovar spomenika. [Prim. *Popravki k izdaji »Staroruski ep Slovo o polku Igořevě«* [SR V-VII, 1954: 356-357). Za prvo slovensko izdajo epa je poskrbel že Maks Pleteršnik (1866).

Zgodovina besedila: Rokopisni zbornik, ki vsebuje ep, je iz samostana v Jaroslavlju pridobil moskovski knez A.I. Músin-Púškin (1791) in ga v sodelovanju s paleografom A.F. Malinovskim in rusistom A.F. Bantyš-Kamenskim izdal (1800). Ep je bil že pred tem prepisan in prirejen (t.i. »arhivski rokopis«) za carico Jekaterino II (1797). Izvirni izvod zbornika je zgorel v moskovskem požaru (1812). Kasneje sta izšli dve izdaji epa (1864, 1890) in njegov faksimile (Moskva, 1920).

Nastanek epa: Paleografsko in filološko zbornik datirajo na konec 14. ali začetek 15. stol. in ep v njem predstavlja prepis predhodnega prepisa iz 13.–14. stol., sam izvirnik datira pa se postavlja v čas 1185–1187. Jezikovni vnosi v ep dokazujejo, da sta prepisa nastala v starem Novgorodu in Pskovu.

Avtorstvo: Avtor epa ni znan. Domneva se, da je bil avtor najbrž član Igorjeve bojne družine in očividec dogodkov ali celo udeleženec v pohodu. To se domneva po tem, da je moral biti večš bojevanja (dobro je poznal vojaško terminologijo, poimenovanja za orožja, oborožitev in bojno opremo), poznal je naravo, predmete, živali in rastline (personificirane rastline povezuje z dogajanjem), lov s sokoli, bil je posvetnjak (uporablja bajeslovnopoganske reminiscence), posnema dikcijo ljudskega pesništva. – Nahtigal ep zaradi besednjaka povezuje z južnozahodnimi ukrajinskimi narečji (najbrž novgorodskoseverskemu plemenu), poznal je Kijev, kjer so ep najbrž recitirali. Avtor poziva ruske kneze k slogi in graja njihove nenehne razprtije, ki jih sovražniki izkoriščajo. Junak epa je ruski narod.

Zgodovinsko ozadje epa so spopadi s Polóvci, ki so začeli prodirati leta 1061. V bojih z njimi se je proslavil Volodímer Monomáh, vrstnik Igorjevega deda Olega, in jih potisnil za Don in deloma Kavkaz (1103–1116), za njim pa sin Mstisláv, po Mstislavovi smrti (1132) pa sta se pritisk Polóvcev in njihovo osvajanje prostora stopnjevala. Igor se je s Polóvci uspešno bojeval leta 1174 in 1183. Ni pa se zaradi vremena mogel pridružiti kijevskemu velikemu knezu Svjatoslavu Vsevolodiču, svojemu bratrancu po dedu Olegu na pomlad leta 1185, zato se je na pohod z dvomesečno zamudo odpravil sam (tj. 23. aprila 1185); potek tega pohoda opisujejo ne le ta ep, ampak tudi letopisi.

Jezikovne značilnosti: stara ruščina 12. stol. z arhaizmi, kot so: dvojsinske oblike (prim. I/T dv. *brata*; R/M dv. *naju, vaju* ; D/O dv. *sokoloma, očima, nama*), oblike zvalnika (prim. Bojane, vnuče, brate Vsevolode, o Dnepre, o Donče; družino), veliko imensko sklanjanjih pridevnikov (prim. R ed. *mila brata* poleg novejšje oblike starogo brata), oblike aorista in imperfekta itd.

4.PRIMERJALNO SLOVANSKO JEZIKOSLOVJE

–*Slovanski jeziki*. Izdalo Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. 1938. Str. XXXII + 355.

–*Slovanski jeziki*. Druga, popravljena in pomnožena izdaja. V Ljubljani 1952. Str. XXIV+335.

Slovanski jeziki so Nahtigalovo osrednje in kljub časovni distanci še vedno tehtno delo s področja primerjalnega jezikoslovja. Knjiga je prevedena v nemščino (Wiesbaden 1961) in ruščino (Moskva 1963). V njem je razvoj slovanskih jezikov razdeljen na dva dela (dve razdobji). Prvi del obravnava predzgodovinsko dobo, v kateri se je postopno razvila jezikovno enovita praslovanščina, s katero se začne razvoj samostojne slovanske veje indoevropskih jezikov iz starejših govorov indoevropskega prajezika. V drugem delu pa je prikazan sistem jezikovnih teženj in sprememb, ki so pripeljale do razpada enotne praslovanščine in v končni fazi do razvoja sodobnih slovanskih jezikov.

5. ONOMASTIKA, ETIMOLOGIJA, LEKSIKOLOGIJA

Izbrana literatura:

- Doberdò – Doberdob*. Imenoslovno-dijalektološka študija. Carniola VIII (1917): 163–191.
- Koren vend- vond-*. Časopis za jezik, književnost in zgodovino II (1920): 123–126.
- Prisuha – prešuštvo*. Časopis za jezik, književnost in zgodovino III (1921/22): 63–70.
- Donesek k zgodovini vprašanja o imenu Hrvat*. Županičev zbornik = Etnolog X–XI (1937–1939): 383–413.
- O imenu panonskoslovenskega kneza Koclja*. Slovenski jezik III (1939): 1–14.
- O imenu Косѣль*. Slavistična revija II (1949): 303–305.
- Rasticъ za Rastislav*. Slavistična revija III (1950): 140.
- Dudleipa – Dudlěbi – Dulěbi*. Slavistična revija IV (1951) 95–99.
- Protobolg. Ojīm-*. Južnoslovenski filolog XX (1953–1954): 81–86.
- Antikes 'Pelso' für Plattensee ist nicht slavisch 'pleso'*. Wiener slavistisches Jahrbuch IV (1955): 15–19.
- O etimologiji izraza Kosez*. Slavistična revija VIII (1955): 164–168.
- Světovitъ*. Slavistična revija IX (1956): 1–9.

6.NAHTIGALOVA DRUŽBENO-STROKOVNA PUBLICISTIKA

V bibliografiji se pojavljajo tudi prispevki, s katerimi se je R. Nahtigal kot strokovnjak in izobraženec občasno odzival na aktualno dogajanje in/ali pojave v širši kulturni javnosti.

Izbrana literatura:

–*Menschewiki und Bolschewiki*. Tagespost, 62 Jahrg., Graz 1917, Nr. 206: 3–4.

–*Vpliv ruske revolucije na ruski jezik*. Jutranje novosti. Ljubljana 1923, št. 233, 239 (4. in 11. november).

–*Dve pripombi k razpravljanju*. 1. Linhart. 2. Plečnik. Naši razgledi VI, 1957 (23. februarja): 83.

–*Alpendeutsche und Slowenen*. Tagespost, 63 Jahrg., Graz 18. Oktober 1918, Nr. 286: 2.

–*Južno-slovansko –italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov*. Izdala in založila »Omladina« 1919: 3–19 (Tudi v francoskem in angleškem prevodu).

–*Nekajkratkih pripomb o pomenu, potrebi in nalogah akademije znanosti v Ljubljani*. (Naša največja kulturna naloga.) Ljubljana 1927, str. 9–12. [Ponatis: *O pomenu, potrebi i.dr.* ZV I (1934/35): 17].

Kratki članek *Alpendeutsche und Slowenen* (1918) predstavlja odziv na dve trditvi v prispevku v graškem časopisu Tagespost (17. oktobra 1918), ki ju Nahtigal označi za netočni in zavajajoči: (1) da so se južni Slovani naselili v 6. stol., Hrvati pa sredi 7. stol., in (2) da je slovenski jezik označen kot »künstlich geschaffenen slovenischen Schriftsprache«.

Ad 1: Ob priseljevanju na jug v 6. stol. so Slovani splošno poznali etnik *Sloven* (prid. *slověnsk-*), ki se je ohranil do današnjega časa. Kasneje se v povezavi z nastajanjem slovanskih kneževin, te uveljavljajo pod novimi imeni, npr. Bolgari, Srbi, Hrvati. Ob tem Nahtigal dodaja, da bi se tudi za današnje Slovence najbrž uveljavilo ime Karantanci, če bi se Karantanija kot politična tvorba obdržala.

Ad 2: V tej oznaki slovenskega jezika Nahtigal meni, da je »zlobna ignoranca«, saj da vsi moderni jeziki z dolgo pisno tradicijo poznajo (in potrebujejo) posobitev svojega jezika. Tako tudi slovenščina, ki ima nepretrgano pismensko tradicijo od reformacije, že iz časa pred tem pa spomenik pismenstva, t. i. brižinske spomenike, ki so bili zapisani v 10. stol. v (tedanjem) koroškem narečju.

Članek *Južno-slovansko –italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov* (1919) (tudi v francoskem in angleškem prevodu) je Nahtigal napisal ob koncu prve svetovne vojne (zadnja bitka je bila 11. novembra 1918) kot znanstveno pomoč za razpravo na Versajllskih mirovnih pogajanjih (pogodba podpisana 28. 6. 1919). Kraljevina Italija je namreč imela ozemelske zahteve, kot je priključitev iredentističnih ozemelj Trsta in Istre. V razpravi Nahtigal poudarja, da gre za »eno najvažnejših eksistenčnih vprašanj slovenskega in hrvaškega dela južnoslovanskega naroda, nikakor pa ne italijanskega, čigar zahteve po severni in vzhodni obali Jadranskega morja, ki je od naselitve čisto slovansko ozemlje, so enake kakor v sedanji svetovni vojni ustavljeni »Drang nach Osten«, ki je težil po naselitvi tujerodnega ljudstva in po raznarodenju prvotnejšega prebivalstva, tam italijanizacijo, tu germanizacijo«. Opiraje se na statistične podatke z zadnjega predvojnega ljudskega štetja ugotavlja, da je Italijanov v Dalmaciji malo in še to le v redkih mestih–kolonijah, na tržaško-istrski obali pa Slovenci in Hrvati predstavljajo večino prebivalstva, pri čemer je med Italijani najti tudi poitalijančene Hrvate, ki pa da vsi pa brez izjeme govorijo beneško narečje.

Dalmacija je bila prvotno ilirska, nato romanizirana, po 6. stol. n. št. pa poslovanjena. Romanizacija predhodnih govorov je prek vulgarne latinščine potekala po celotnem Balkanu (prim. delno romanizacijo ilirščine □ albanščino, popolno romanizacijo traškega jezika na spodnji Donavi □ romunščino, popolno romanizacijo ilirščine v Dalmaciji □ dalmatsko romanščino). V kasneje večinoma slavizirani Dalmaciji se je dalmatska romanščina do konca 19. stol. ohranila na otoku Krku (it. Veglia), ko jo je zapisal inzapise objavil M. Bartoli (Das Dalmatische, altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der apennino-balkanischen Romania; prim. še Skok, Vince itd.). Po

ugotovitev romanistov je dalmatska romanščina enakopravna z vsemi drugimi (romanskimi) jeziki, ki so se razvili iz vulgarne latinščine. – Italijansko-beneško narečje je v nekatera, pred tem že slavizirana dalmatinska mesta, prodrlo s politično nadvlado Benečanov šele okrog leta 1000 n. št. Italijansko-beneško narečje in dalmatska romanščina se med seboj razlikujeta tudi po tem, da se je dalmatska romanščina ohranila posredno, tj. v hrvaščini kot prevzeto besedje, medte ko se italijanska beneščina nahaja v obliki jezikovnih otokov (v delu mest). Tržaško-istrska obala: V Istri se je v starejših časih govorila istrska ladinščina, ki je retoromansko (in ne italijansko) narečje. Pred prihodom Rimljanov so v Istri živeli ilirski Histri, na Tržaškem pa Karni, ki predstavljajo etnični substrat (podlago) za Furlane, zahodno od Tržaškega pa so živeli Veneti, katerih ime je ohranjeno npr. tudi v Benečija.

Namesto sklepa: »Nahtigal je izšel iz najodličnejše slovanske filološke šole Jagičeve in je tej šoli ostal zvest do konca: Izpopolnil je njene metode do skrajnosti in pokazal v njej ravno tako delavnost kakor njegovi predniki in učitelji. Nahtigal je zadnji iz velike šole slovanske filologije 19. stoletja, zadnji člen v verigi njenih najvidnejših zastopnikov: Dobrovsky – Kopitar – Miklošič – Jagić – Nahtigal. Zdi se, da ta struja danes zamira, da današnja doba blazne naglice nima več časa in potrpljenja za tako nadrobno in vestno delo, kakršno so opravljali ti veliki filologi. « (R. Kolarič, *Slavistična revija* I (1948): 100). Temu mnenju R. Kolariča lahko v celoti pritrdimo in mu dodamo, da je bil Rajko Nahtigal tudi vizionar, ki je stal v prvih vrstah pri prizadevanjih za postavitev slovenskih znanstvenih ustanov in ustvarjanje znanstvene mreže, ker je znanost štel za najvišjo obliko kulturnega življenja vsake narodne skupnosti. In zdi se, da znanosti Rajko Nahtigal ni bil samo brezpogojno zvest in predan, ampak mu je nudila tudi blago zatočišče v trenutkih hudih človeških preizkušenj.

Izbrani bibliografski viri: Zvonko Bizjak: Spisi dr. Rajka Nahtigala, *Slavistična revija* I, 1948, 100–105; Franc Jakopin: Spisi prof. dr. Rajka Nahtigala od leta 1948 dalje, *Slavistična revija* X, 1957, 333–334; Rajko Nahtigal: *Slovenski*

biografski leksikon II, 1933-1952, 188-189; Rajko Nahtigal. Enciklopedija Slovenije 7, 1993, 277 [F. Jakopin]; Nahtigalov zbornik, ur. Franc Jakopin, 1977.

Levo: Doprnsni kip akad. prof. dr. Rajka Nahtigala ob Narodni in univerzitetni knjižnici
Desno: Grob akad. prof. dr. Rajka Nahtigala na pokopališču Žale (Ljubljana).